

І. В. Забродіна, канд. с.-г. наук, доцент, **О. В. Дикань**⁸, аспірант
Державний біотехнологічний університет

ОСНОВНІ ШКІДНИКИ ПЛОДОВИХ КУЛЬТУР

Садівництво є складовою частиною агропромислового виробництва і поряд з іншими галузями надає певний вплив на рівень його ефективності. У багатьох країнах світу виробництво продукції садівництва є одним із важливих напрямів ефективного розвитку аграрної сфери, застосування сучасних технологій, збереження зайнятості сільського населення, а також поглиблення зовнішньоекономічної торговельної діяльності, що в сукупності забезпечує досить вагомому частку надходжень доходів від експорту цієї продукції та добробут. Сучасний стан садівництва в Україні характеризується низьким рівнем продуктивності насаджень, особливо в сільськогосподарських підприємствах.

Україна – це плідівничий край з багатовіковою історією, тому і в перспективі економічного розвитку держави галузь садівництва повинна займати гідне місце.

У садах комплекс фітофагів, які спричиняють відчутну шкоду, дуже різноманітний. Для забезпечення якісного урожаю, тривалої продуктивності багаторічних насаджень важливим заходом є інтегрований захист садів, де обов'язковою складовою є оцінка фітосанітарного стану та прогноз розвитку шкідливих організмів для володіння істинною інформацією щодо видового складу головних шкідників, їх чисельності, поширення, динаміки розвитку, що дозволяє вчасно визначати доцільність застосування оптимальної комбінації заходів і засобів захисту рослин зі шкідливими об'єктами для конкретної зони, поля, культури з максимальною ефективністю, корегувати системи захисту, що є важливим у реалізації концепції інтегрованого захисту рослин.

Основну еколого-економічну групу садового агроценозу становлять комахи, які безпосередньо пошкоджують плоди. Саме представники цього ентомокомплексу в окремі роки істотно впливають на кількість і якість плодової продукції.

---

⁸ Науковий керівник – канд. с.-г. наук, доцент Забродіна І. В.

Садові довгоносики. Розповсюдження довгоносиків залишається нерівномірним, що зумовлено як кліматичними умовами, так і несвоєчасним проведенням захисних заходів у господарствах. Найбільша чисельність їх виявлена у приватних садових насадженнях, особливо біля лісосмуг, у промислових садах, які межують із занедбанними ділянками, такими як старі насадження, що планують корчувати, або, навпаки, молоді сади, в яких обприскування не завжди проводять, такі садові квартали є накопичувачами шкідника.

Казарка – *Rhynchites bacchus* (Linnaeus, 1758). В Україні трапляється повсюдно. Пошкоджують яблуню, сливу, рідше грушу, абрикос, персик, терен, вишню, черешню.

Зимують личинки в ґрунті й статевонезрілі жуки в тріщинах кори та під опалим листям. Навесні, на початку набрякання бруньок, за середньодобової температури 6–8 °С жуки піднімаються в крону дерев і розпочинають живлення. Вихід жуків із місць зимівлі закінчується до початку цвітіння яблуні. Через 6–8 діб після цвітіння жуки спарюються і починають відкладання яєць. Самка вигризає в зав'язі плода ямку завглибшки 2–3 мм і відкладає на її дно яйце, прикриваючи його недогризками та екскрементами. Поряд з яйцевою камерою вигризає другу камеру і завдає поверхневих пошкоджень шкірочці, вносячи при цьому в м'якуш плода збудника плодової гнилі (*Monilia fructigena*). Після відкладання яєць самка підгризає плодоніжку, що прискорює обпадання плода. Тривалість життя жуків — 60 – 80 діб. Плодючість самки — до 200 яєць. Відкладання яєць шкідником закінчується у Лісостепу — наприкінці липня. Через 8 – 9 діб з яєць відроджуються личинки, які живляться гниючим м'якушем плода. Якщо плід не загнив, личинка гине, а на місці відкладання яйця і надгризах утворюються пробкові бородавки. Живлення личинки триває 25–36 діб, після чого вона залишає плід і переходить у ґрунт на глибину 8–16 см. Личинки, що залялькувалися, через 16–18 діб перетворюються на жуків, які виходять на поверхню і до пізньої осені живляться. З настанням холодів переходять у місця зимівлі. Личинки, які залишилися в ґрунті, впадають у діапаузу і заляльковуються у липні — серпні наступного року.

Трубоккрут глодовий червонокрилий – *Coenorrhinus aequatus* (Linnaeus, 1758). В Україні трапляється повсюдно. Пошкоджує яблуню, грушу, сливу, черешню, вишню, терен, горобину, глід.

Зимують статевонезрілі жуки і личинки в ґрунті. Масовий вихід їх починається перед цвітінням або збігається з цвітінням яблуні. Спочатку жуки живляться бруньками, листям, пізніше — зав'язями, завдаючи глибоких поранень — «уколів». Під час живлення вносять у тканину спори збудника плодової гнилі. Через 6–9 діб після закінчення цвітіння яблуні самки розпочинають відкладання яєць у зав'язі, по одному або по кілька штук у плодик. Плодючість — 60–80 яєць. Відкладання яєць триває від 14 до 30 діб. Личинки відроджуються через 5–6 діб. Тривалий час пошкоджені плоди не загнивають, тримаються на дереві, згодом буріють і муміфікуються. Таким чином, спочатку личинки живляться свіжим м'якушем, а пізніше — муміфікованою тканиною. В одному плоді зерняткових порід може знаходитись 2–4 личинки, у кісточкових — тільки одна. Наприкінці серпня — на початку вересня личинки залишають плід і переходять у ґрунт, де й зимують у колісочках. Заляльковуються вони восени наступного року. В стадії лялечки перебувають 12–14 діб. Жуки, що утворились, залишаються до весни в лялечкових колісочках.

Яблуневий квіткоїд — *Anthonomus pomorum* (Linnaeus, 1758). В Україні трапляється повсюдно. Пошкоджує яблуню.

Зимують статевонезрілі жуки в щілинах і тріщинах кори, у ґрунті біля кореневої шийки на глибині 2–3 см, під опалим листям. Вихід жуків із місць зимівлі починається за середньодобової температури 6 °С. При 8–10 °С відбувається масове заселення дерев і активне живлення жуків. Під час розпускання плодкових бруньок відбувається спарювання. В період оголення суцвіття яблуні і до розпушення бутонів — активне відкладання яєць. Самка вигризає в бутоні отвір і відкладає яйце, розміщуючи його між тичинками. Отвір закриває пробочкою з екскрементів. Залежно від погоди і швидкості розвитку бутонів відкладання яєць триває приблизно 10 – 20 діб. Плодючість — 50–100 яєць. Через 4–8 діб відроджуються личинки, які завершують свій розвиток за 15–20 діб. Личинки заляльковуються всередині пошкодженого бутона. Розвиток лялечки триває 9–11 діб. Утворені жуки знаходяться всередині бутона до затвердіння покривів, потім прогризають отвір у ковпачку з висохлих пелюсток і виходять назовні. Масовий вихід жуків відмічається через 8–12 діб після закінчення цвітіння, приблизно в третій декаді травня. Впродовж 20–25 діб жуки живляться. В середині літа, з настанням сухої і жаркої погоди,

ховаються в тріщинах і щілинах кори, розгалуженнях гілок. Восени жуки переходять у місця зимівлі.

Шкоди завдають жуки і личинки. Особливо небезпечні пошкодження бруньок рано навесні, коли жуки вигризають у них глибокі ямки, які нагадують уколи. З таких ранок виступають крапельки соку («плач бруньок»). Личинки живляться тичинками і маточками, вигризають квітколоже, склеюють ізсередини пелюстки. Бутон не розпускається, буріє і засихає.

Плодожерка яблунева – *Cydia pomonella* (Linnaeus, 1758). Поширена в усіх регіонах вирощування яблуні. Пошкоджує плоди яблуні, груші, сливи, абрикосу, айви, персика, волоського горіха.

Зимують гусениці, які завершили живлення, у павутинних коконах під відсталою корою, щілинах підпор, у пакувальній тарі, сортувальних приміщеннях, плодосховищах, муміфікованих плодах, рослинних рештках та інших місцях. У молодих садах з гладенькою корою на деревах значне число гусениць зимує у верхньому (до 3 см) шарі ґрунту, переважно біля кореневої шийки. Заляльковування починається за температури понад 10 °С (поріг розвитку). Заляльковування гусениць популяції триває 35–40 діб. Навесні на розвиток лялечки потрібно 14–20, улітку — 12–16 діб. Початок льоту відбувається при досягненні суми ефективних температур 100 – 130 °С і часто збігається із закінченням цвітіння яблуні. Яйця самки відкладають по одному на листя й плоди. Плодючість — 60–120 яєць. Ембріональний розвиток першої генерації триває 9–12, другої — 7–9 діб. Відродження гусениць починається при досягненні суми ефективних температур 230 °С з відхиленням в окремі роки від 190 до 280 °С. Гусениці деякий час тримаються на поверхні плода, потім вгризаються в м'якуш, заплітаючи вхідний отвір павутиною і недогризками. Живлячись під шкірочкою плода 2–3 доби, гусениця вигризає невелику камеру, в якій вперше линяє. Після цього прогризає звивистий хід, в якому линяє вдруге. Третє линяння відбувається в насінній камері, де гусениця жила насінням. Після цього вона переходить у другий, а іноді й у третій плід. У п'ятому віці залишає плід і коконується. У Поліссі й Передкарпатті більша частина гусениць впадає в діапаузу до весни і тільки 10–15 % особин заляльковується і дає друге покоління. В Лісостепу і Закарпатті в друге покоління переходить 30–40 % гусениць, а в степовій зоні та Криму — 60–80 %. У всіх регіонах заляльковування припиняється 10–12 серпня.

Пильщик яблуневий плодовий – *Hoplocampa testudinea* (Klug, 1816). В Україні поширений повсюдно, особливо численний у Лісостепу та Поліссі. Пошкоджує яблуню.

Зимують личинки в коконах у ґрунті, на глибині 5–10 см, рідше на глибині 15–20 см. Заляльковування починається, коли ґрунт на глибині 10 см прогрівається до 12 °С. Розвиток лялечки триває 12 – 16 діб. Початок льоту збігається в часі з фенофазою розпушування бутонів літніх сортів яблуні. Пильщики активні в сонячну й тиху погоду за температури понад 16 °С. Самки відкладають яйця по одному в надрізи — «кишеньки» в тканині чашолистків і квітколожа, як правило, у продуктивні квітки, відрізняючи їх від «пустоцвіту». Плодючість — 50–80 яєць. Личинки живляться в плодах. Розвиток личинки триває 18–23 доби. Через 30–40 діб після закінчення цвітіння ранніх сортів яблуні личинки переходять у ґрунт на глибину розпушеного шару для коконування. До 15 % шкідника діапаузує в ґрунті й зимує двічі, а 3–5 % — тричі, становлячи популяційний резерв виду.

Личинки молодших віків прогризають під шкірочкою хід — міну в напрямку від чашечки до плодоніжки, потім переходять в інший плід і роблять у ньому звивистий хід під шкірочкою. В плодах личинка прогризає прямий хід до насінної камери і живиться насінням. В останньому віці личинка виїдає все насіння і руйнує насінневу камеру, яка заповнюється бурою червоточиною. Плоди, міновані личинками молодших віків, зазвичай не опадають, а пошкодження зарубцьовуються і розростаються разом з плодом у вигляді пояса з окорковілої тканини. У плодів, які пошкоджені личинками пильщика старших віків, вхідні отвори залишаються відкритими і з них витікає іржава рідина. Потурбована личинка пильщика має неприємний «клопінний» запах.

Отже, слід зазначити, що велику групу комах становлять шкідники плодів, які характеризуються різноманіттям видового складу, особливостями біології, типом і строками пошкоджень. Знання цих особливостей, а також чинників, що обмежують масове розмноження найнебезпечніших видів, дає можливість правильно та грамотно підбирати й проводити захисні заходи в плодкових насадженнях.